

Merkantilist Düşüncenin Günahı Ne? Uluslararası Politik Ekonomide Kurumsallaşma

Mehmet ŞAHİN¹

¹ Doç. Dr. Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu Dekanlığı, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mesahin@alumni.bilkent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0142-6666

Öz: Uluslararası Politik Ekonominin üç temel yaklaşımı olan Merkantilizm, Liberalizm ve Marksizm, birbirlerinden farklı oldukları gibi tarih içinde kendi içlerinde de zamana ve mekâna göre farklılık göstermiştir. Kapitalizmin çeşitleri literatürü gerek Uluslararası Politik Ekonomi gerekse de Karşılaştırmalı Kapitalizm literatüründe önemli yer tutmaktadır ki bu durum Liberalizmin temel prensipleri ortak olmakla birlikte esasında farklı uygulamalar bütünü olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Marksizm de kendi içerisinde sınıf çatışmasını temel almakla birlikte farklı fraksiyonları barındırmaktadır. Merkantilizm de aynı şekilde neredeyse üç asır boyunca birbirinden farklı uygulamaların olduğu ama temelinde güç ve korumacılığın yattığı ilk politik ekonomi modelidir. Ancak buna rağmen Uluslararası Politik Ekonomi literatüründe sadece Merkantilizmin farklı uygulamalar bütünü olduğuna dair yaygın görüş bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle bu çalışmada Uluslararası Politik Ekonomideki üç temel yaklaşımın hepsinin farklı türleri bulunmakla birlikte neden sadece Merkantilizmin çatı kavram olarak görüldüğü sorunsalı tartışılacaktır. Çalışmanın temel argümanı Merkantilizmin bir fikir olarak kurumsallaşamamasından dolayı bütünlük gösteremediği olacaktır. Kurumsallaşma tartışması da çıkar, güç ve bilgi iletişimi parametreleriyle gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimler: Merkantilizm, Uluslararası Politik Ekonomi, Epistemik Topluluk
Jel Kodları: B11, F50, D71

The Shortcomings of Mercantilist Thought: Institutionalization in International Political Economy

Atıf: Şahin, M. (2025).
Merkantilist Düşüncenin
Günahı Ne? Uluslararası Politik
Ekonomide Kurumsallaşma,
Politik Ekonomik Kuram, 9(4),
1633-1648.
<https://doi.org/10.30586/pek.1678934>

Geliş Tarihi: 18.04.2025
Kabul Tarihi: 28.09.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: The three mainstream approaches in International Political Economy, namely Mercantilism, Liberalism, and Marxism, have shown variations not only from each other but also within themselves over time and space. The varieties of capitalism literature hold a significant place in both International Political Economy and Comparative Capitalism literature, a situation that reveals that while the fundamental principles of Liberalism are shared, it essentially comprises a collection of different applications. Similarly, Marxism, which is based on class conflict, also encompasses different factions within itself. Mercantilism, the first political economic model based on power and protectionism, was also implemented in different ways over nearly three centuries. Despite this, there is a widespread view in the International Political Economy literature that Mercantilism is merely a set of different practices. From this point of view, this study will discuss the question of why, despite the existence of different types within all three mainstream approaches in International Political Economy, only Mercantilism is considered an umbrella concept. The main argument of the study will be that Mercantilism is unable to show integrity due to a lack of institutionalization as an idea.

Keywords: Mercantilism, International Political Economy, Epistemic Communities
Jel Codes: B11, F50, D71

1. Giriş

Uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve ekonomi, günümüzde birbirlerinden ayrı yaklaşımlar olmakla ve hatta birbirleriyle çatışan hedefler içermekle birlikte, esasında 16.yüzyıldan itibaren pratikte iç içe geçmiş olayları farklı şekilde anlama ve açıklama çalışmalarıdır. Bunların arasından görece yeni oluşmuş uluslararası ilişkiler bir kenara bırakılacak olursa aslında politikanın ve ekonominin düşünce dünyasındaki birlikteliği aydınlanma çağına kadar uzanmaktadır. 20.yüzyılda bilhassa Amerikan Liberalizminin öne çıkmasıyla birlikte iki disiplin birbirinden akademik çalışmalarda ayrılmış, ancak ABD hegemonyasının ve onun öncülüğünde kurulan liberal uluslararası sistemin 1970'li yıllardan itibaren meşruiyet sorunu yaşamasıyla birlikte uluslararası ilişkiler disipliniyle de birleşerek akademik literatürde yeniden yer almaya başlamıştır (Şahin, 2024, s. 9). Ancak başlangıç kısmında da belirtildiği gibi esasında uluslararası politik ekonominin temel konusu olan devlet ve piyasa ilişkileri, 16.yüzyılda ticaret sınıfının yükselmesi ve merkezî yönetimlerle ittifak kurarak ulus devlet inşasında rol oynamaları ile belirgin hale gelmiştir. Yani uluslararası politik ekonomi akademik çalışmalar içerisinde nispeten yeni olmakla birlikte temel konusu 16.yüzyıldan bu yana olan gelişmeleri açıklamaktır.

Bu noktadan hareketle, uluslararası politik ekonomiyi “ekonomi ve politik faaliyetlerin uluslararası ilişkilerdeki karmaşık ilişkileri” (Cohen 2008, s. 16) olarak tanımlayan ABD merkezli literatür (Maliniak & Tierney, 2009) veya Tayfur'un (2005) ifadesiyle Uluslararası İktisadî İlişkilerin Siyasası (Politics of International Economic Relations – PIER) ekolü, uluslararası politik ekonomiyi açıklamada üç temel yaklaşım olduğunu ileri sürmektedir: Realizm/Merkantilizm, Liberalizm ve Marksizm. Gerçekten de ana akım Uluslararası Politik Ekonomi kitapları incelendiğinde gerek teori kısımlarında gerekse de uluslararası sistemin oluşumunun tarihi sürecinin incelendiği kısımlarda söz konusu üç yaklaşıma önemli yer verildiği görülmektedir. Zira günümüz uluslararası ekonomik sistemini oluşturan sermaye birikiminin ve bölüşümünün tarihi incelendiğinde bahsi geçen üç modelin uygulandığı görülmektedir.

Bunlardan Merkantilizm, sermaye birikimine giden sürecin ilk aşaması olmuştur. Genel olarak 16.yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayıp 18.yüzyılın sonlarında doğru Fizyokrasinin gelişmeye başladığı döneme kadar hâkim politik ekonomi anlayışı olan Merkantilizmin, yerini Liberal düşünceye bıraktığı genel kanaat görse de 19.yüzyılda da neo-Merkantilizm olarak yeniden akademik literatürde oluşturulmuş ve çeşitli uygulamalarla da (Holslag, 2006; Nester, 1990; Rodrik, 2013) 21.yüzyıla kadar ulaşmıştır.

Merkantilizm ve günümüzde de neo-Merkantilizm akademik literatürde genel ilkeleri olan bir modelden ziyade belirli uygulamalar bütünüdür tarif etmek için kullanılan çatı kavram olarak kabul edilmektedir (Fontanel et al., 2008, s. 332; Magnusson, 2015, s. 1; Şahin, 2024, s. 44). Bilhassa klasik Merkantilizm, ulus-devlet inşa süreci sırasında farklı devletlerin ortak vergilendirme, merkezi otoriteyi güçlendirme, askerî kapasiteyi artırma gibi farklı hususlardaki ihtiyaçlarına yönelik çözümler sunması dolayısıyla ortak bir doktrin gelişmemiştir. Nitekim Friedrich List'e (1841) kadar Merkantilizmin ilkeleri ile ilgili genel bir yazılı metin yerine farklı düşünürlerin kendi ülkeleri özelinde geliştirdiği birbirine benzer çalışmalar bulunmaktaydı. Bu yazıların bir bütünlük oluşturduğu Adam Smith'in eleştirileri ile anlaşılmıştır ki Merkantilizm tabirini meşhur eden de zaten Merkantilistler değil, Smith olmuştur. Benzler eleştiriler neo-Merkantilizm için de geçerlidir. Liberalizmin veya Marksizmin aksine, eklektik olmasından dolayı sınırlarının belli olmadığı iddia edilmektedir (Hettne, 1993, s. 219). Tarihi uygulamalara bakıldığında da Merkantilizmin (hem klasik hem neo-Merkantilizm) zamana ve mekâna gören değişen uygulamalar bütünü olduğu görülmektedir.

Ancak zamana ve mekâna göre uygulamalardaki farklılık, literatürde kabul gördüğünün aksine sadece Merkantilizme mahsus bir durum değildir. Adam Smith'den bu yana Liberalizmin de gerek düşünce sistematğinde gerekse de uygulamalarında önemli dönüşümler gerçekleşmiştir. Daha da önemlisi, 21.yüzyıla gelindiğinde işleyen bir Liberal Uluslararası Sistem olmakla birlikte Liberalizmin tek bir türünden söz etmek mümkün değildir. Hall ve Soskice'nin (2001) temel çalışmalarından beri her ülkedeki

şirketlerin farklı kurumsal düzenlenmelerini referans gösteren “kapitalizmin çeşitleri” (varieties of capitalism) politik ekonomi literatüründe önemli yer tutmaya başlamıştır. Günün sonunda 2010’lu yıllardan itibaren “Karşılaştırmalı Politik Ekonomi” çalışmalarının artmaya başlaması (Nölke, 2023, s. 22) esasında Liberalizmin de temel prensipler ortak kalmak kaydıyla farklı uygulamalardan oluşan politikalar bütünü olduğuna işaret eder. Benzer şekilde sınıf çıkarları arasındaki farklılıklardan kaynaklanan Sosyalizmin (Dixon, 1979) ve Marksizmin (Avineri, 1977) çeşitleri de eleştirel literatür içerisinde 1970’li yıllardan beri yer bulmaktadır.

Bu noktadan hareketle bu çalışmanın temel sorunsalını uluslararası politik ekonomideki üç ana yaklaşımın da esasında kendi içlerinde aynı temele dayanıp farklı uygulamalarla şekillenen fikirler dizisi olmakla birlikte Liberalizmin ve Marksizmin bu şekilde kabul edilmemesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla her üç yaklaşım da zamana ve mekâna göre değişkenlik göstermekle birlikte neden sadece Merkantilizmin bir sistem yerine sadece uygulamalar bütünü olarak kabul edildiği araştırma sorusunu oluşturmaktadır. Liberalizm ve Marksizmin aksine Merkantilizmin kurumsal bir yapıya dönüşmemesinin bu sonucun oluşmasının temel sebebi olduğu argümanından yola çıkılarak söz konusu araştırma sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır. Başka şekilde ifade etmek gerekirse, esasında her üç yaklaşım da temel ilkeler etrafında birleşen uygulamalar bütünü olmakla birlikte Merkantilizmin kurumsal hale gelememesi yüzünden bir sistem olmadığı düşünülmektedir. İdeolojilerin kurumsallaşmasının ölçüsü Hasenclever vd.’nin (1996) sunduğu model temel alınarak ortak çıkar, hegemonya ve bilgi iletişimi üzerinden değerlendirilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde her üç yaklaşımın da farklı türlerine değinilecek, böylece her üç yaklaşımın da esasında temel prensipler etrafında toplanan bir dizi farklı uygulamalar olduğu gösterilecektir. Üçüncü bölümde ise kurumsallaşmanın üç sacayağı olan çıkar, güç ve bilgi iletişiminin Liberalizm, Marksizm ve Merkantilizm bağlamında incelenmesi gerçekleştirilecek ve bunlardan ilk ikisinin kurumsallaşmayı başarırken Merkantilizmin kurumsallaşamaması bu minvalde ele alınacaktır. Değerlendirmenin sonucunda çalışmanın argümanı olarak özellikle bilgi iletişimindeki eksiklik, Merkantilizmin kurumsallaşamayarak farklı yaklaşımlar bütününden ibaret politikalar bütünü olduğu izlenimini vermektedir iddiası ispatlanmaya çalışılacaktır.

2. Uluslararası Politik Ekonomi Yaklaşımlarının Farklı Türleri

Giriş kısmında da belirtildiği gibi gerek Liberalizm gerekse de Marksizm tarih boyunca hem birbirlerinden farklı uygulamalara sahne olmuş hem de kendi düşünce sistematiği içerisinde farklı teorik çerçeveler çizmişlerdir. Her birinin ortak noktada söz konusu farklı teorik çerçevelerin bir arada düşünülmesine yol açan husus temel prensiplerinin ortaklığıdır. Tarihi uygulamalardaki benzerlik ve farklılıkları açıklamak için bilim felsefesiyle analoji yapmak gerekirse; Lakatosçu açıdan ele alınabilir. Dolayısıyla her yaklaşımın bir çekirdeği olduğu ve farklı politika uygulamalarının koruyucu kuşak olarak kabul edilebileceği benzerliğinden yola çıkılacaktır. Bu bakımdan Liberalizm çekirdeğini piyasa, serbest ticaret, bireysellik gibi varsayımların oluşturduğu bir araştırma programıyken (bu durumda politikalar bütünü) Marksizm sınıf çatışması, küresel eşitsizlik, küresel üretim ilişkileri çekirdeğinde gelişen bir politikalar bütünüdür. Dolayısıyla, benzer şekilde esasında Merkantilizm de aynı şekilde korumacılık, birikim, devletçilik gibi temel prensiplerin ortak olduğu ve uygulamalarda farklılıkların bulunduğu bir araştırma programı olarak düşünülebilir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, her üç yaklaşımın da tarih boyunca koruyucu kuşakları (farklı uygulamalar) değişmekle birlikte hepsinde çekirdek (Liberalizmde serbest piyasa, Marksizmde egaliteryanizm, Merkantilizmde de devletçilik) korunmuştur. Bu noktadan hareketle her üç modelin de tarih içerisindeki farklı uygulamaları ele alınacaktır.

2.1. Merkantilizmin Farklı Uygulamaları

Merkantilizm ilk ve öncelikli olarak ulus-devlet oluşumunun politik ekonomisi olarak gelişmiş daha sonrasında güç maksimizasyonu için ideal model olarak uygulanmaya çalışılmıştır (Heckscher, 1994). Dolayısıyla farklı devletlerin farklı zamanlardaki ihtiyaçlarına binaen gelişmiş uygulamalar bütünüdür. Bu noktada Merkantilizmin de kendi içerisinde devlet-merkezcilik ve ulus-merkezcilik olmak üzere iki temel ayrım olduğu görülmektedir (Schaeffer, 1981). Devlet-merkezcilik anlayış, İspanya ve Fransa örneklerinde olduğu gibi doğrudan merkezi hükümetin güç kapasitesini artırmayı hedeflerken ulus-merkezcilik İngiltere ve Hollanda'da tüccar sınıfının güçlenerek ülkede refah artışını sağlamayı hedeflemiştir. Bu farka rağmen her iki yaklaşımın da temelinde değerli madenlerin askerî kapasiteye dönüştürülmesi maksadıyla ülke içerisinde tutulması yer almıştır. Yani servet biriktirmenin temel hedefi güç sağlamak olmuş (Eren, 2011, s. 54) ancak güce ulaşmak için seçilen araçlar farklılaşmıştır. Sözelimi, Merkantilist dönemde İspanya askerî ve ekonomik güç elde etmek amacıyla değerli maden biriktirirken Fransız Merkantilistler sanayileşmeyi önelemiş, İngiltere ise bireysel girişimciler için korumacılık gerçekleştirmiştir (Fontanel et al., 2008, ss. 335–336).

Merkantilizm, Vestfalya öncesi dönemden itibaren gelişmeye başlayan ancak Vestfalyen sistemiyle birlikte yaygınlaşan bir politik ekonomi biçimidir. Erken dönem sömürgeci güçler olan İspanya ve Portekiz'de ilk örnekleri görülsede, Merkantilizmin öncülüğünü İspanya'da gerçekleştirmiştir. İspanyol Merkantilizmi, erken dönem Merkantilist anlayışının abartılı bir uygulaması olarak külçecilik (bullionism) anlayışı içerisinde gelişmiştir. Buna göre, değerli metal birikimi güç elde etmenin temel aracı olarak kabul edilmiş, hatta ithalat ödemelerinin bile parayla gerçekleştirilmesi yasaklanarak aynı yapılmaması söz konusu olmuştur (Horrocks, 1925, s. 101). Bunun yanında metropol ülkede tekel oluşturulabilmesi maksadıyla kolonilerde üretim de gerçekleştirilmemiş, sadece madencilik faaliyetleri ve değerli ürünlerin transferi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Horrocks, 1925, ss. 100–101). Elbette ki bu korumacı ve fazla altın tutma anlayışı, İspanya'nın ilerleyen yıllarda ürünlerindeki ücret artışından dolayı talep düşüklüğü ve bunun sonucunda da üretim durgunluğu yaşatmasından dolayı terk edilmiştir. Esasında bu sebepten dolayı paranın tek başına refah aracı olarak görüldüğü Midas yanılgısının Merkantilistler tarafından terk edildiği ve külçecilikle Merkantilizmin farklı olduğu yönünde görüş de bulunmaktadır (Eren, 2011, s. 53). Nitekim ilerleyen dönemlerde maden biriktirme hedefinin yerini dış ticaret fazlası verme almış, bu açında 17.yy'dan itibaren temel fikir aynı kalmakla birlikte birikim anlayışında dönüşüm gerçekleşmiştir.

İlk örnekleri İberya'da olmakla birlikte Merkantilizmin Avrupa'da norm haline gelmesi, 17.yüzyılda Hollanda hegemonyasıyla gerçekleşmiştir. Wallerstein (1980, s. 39), hegemon güç olmanın aynı anda üretim, ticaret ve finansa diğer güçlü devletlere üstünlük kurmak olduğunu ve 1625-1675 yılları arasında Hollanda'nın hegemon kabul edilmesinin bu şartları sağlamasından geldiğini iddia etmektedir. Gerçekten de mevzubahis dönemde Hollanda dünya üretim ve ticaret yapısının en önemli gücü konumundaydı ve bu birikimi sağlayan Merkantilizmin de bu dönemden itibaren Avrupa'da yayıldığı görülmektedir. Ancak Flaman Merkantilizmin korumacılık anlayışı, Merkantilizmin kitabî tanımlarına çok fazla benzememiştir. Zira Flaman Merkantilizmi, korumacılık konusunda görece olarak daha zayıf bir tutum sergileyerek serbest ticarete daha yatkın gelişmiştir (Rommelse, 2010, s. 593). Çünkü Hollanda'yı bu dönemde iktisaden esas olarak yükselten güç deniz ticaretiydi. 17.yüzyılda Hollanda, dünyada en fazla gemi inşa eden ülke olarak coğrafi keşiflerle birlikte artan deniz ticaretinin de en önemli nakliye ülkesi konumuna yükselmiştir. Dolayısıyla Ticaretten daha çok deniz taşımacılığında tekel olma anlayışı bu dönemde Hollanda için daha büyük önem arz etmiştir. Buna ek olarak İngiltere ile Hollanda'nın antrepo ülkeleri olması, bu ülkelerin re-export sayesinde önemli gelir elde etmesini sağlamıştır (Irwin, 1992, s. 135). Bundan dolayı Flaman Merkantilizminin uluslararası ticareti teşvik etmesi ve diğer Avrupa

lkelerine nazaran daha az korumacı olması beklenen bir durum olmuştur. Hatta ticari korumacılık Hollanda’da ithalatın kısıtlanmasından çok, ihracata engeller konularak gerçekleşmiştir. İngiltere’den kıyafet ithalatını azaltmak maksadıyla 17.yüzyılda yn ihracatının yasaklanması bunun en meşhur örneğidir (Wallerstein, 1980, s. 43). Kısacası Flaman Merkantilizmi mal ticaretinden ziyade deniz ticaret yollarının tekelleşmesini hedefleyerek sermaye birikimini gerçekleştirmiştir.

Deniz ticaretine önem veren bir diğerk ülke de, 17.yüzyıl boyunca Hollanda’nın en büyük düşmanı olan İngiltere’dir. Hollanda’nın deniz ticaretinde tekel haline gelmesine tepki olarak 1651 yılında İngiliz tüccar sınıfı Seyir Yasalarını mecliste kabul ettirerek rekabet etmeye çalışmıştır. Ancak bunun yeterli olmaması üzerine 17.yüzyıl boyunca devam eden dört savaşı neticesinde İngiliz Milletler Topluluğu topraklarındaki ticaretin tamamının sadece İngiliz gemileri aracılığıyla yapılmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte İngiliz Merkantilizmi, antrepo sistemi ve güçlü deniz filosuna rağmen Hollanda’nın aksine ticaret değil tarım temelinde yükselmiştir (McNally, 1983, s. 26). Zira 16.yüzyıldaki mezhep değişiminden sonra manastırların geniş topraklarına el konulması neticesinde dağıtılan topraklar bir yandan tarım üretimini artırmış, diğerk yandan da yeni sınıfların ortaya çıkmasını sağlamış ve böylece ülke içerisindeki güç dengeleri değişmiştir. Yükselen yeni sınıf İngiliz parlamenter rejiminin oluşmasına yol açarken ticari imtiyazların da elde edilmesi yolunda krallığı etkilemiştir. Yani sermaye birikim süreci aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşmiştir. Bu bakımdan İngiliz Merkantilizminin devlet eliyle değil sivil toplum aracılığıyla kurulduğu genel olarak literatürde kabul edilmektedir (Heckscher, 1936; McNally, 1983; Rommelse, 2010). Bu noktadan hareketle İngiliz Merkantilizminin Liberalizme yakın bir tutum sergilediği iddia edilebilir. Zira odak noktası burada birey ve girişimci olmuş, devlet kendi eliyle sermaye grubu oluşturmak yerine yükselen sermaye grubuyla ittifak kurmuştur.

İngiliz Merkantilizmini Liberalizme yaklaştıran iki önemli nokta daha bulunmaktadır. Birincisi, daha önce de belirtildiği gibi İspanyol Merkantilizminin birikim mantığına açık bir eleştiri Adam Smith’ten önce Thomas Mun tarafından gerçekleştirilmiştir. Mun’a göre refahın ls diğerk Merkantilistlerin iddia ettiğinin aksine para değil ürün sahibi olmaktır. Mun’a göre ülkeler, ihtiyaçlarını karşılamak için paraya değil ürünlere ihtiyaç duyarlar ve bu yüzden paranın ürün ticaretinin yerini alacağını düşünmek mantıksızdır (Mun, 1895, ss. 25–26). Burada maksat sermayeyi ürüne dönüştürmektir. İkincisi ise diğerk Merkantilist yaklaşımlara göre daha piyasa-merkezci olmasıdır. Thomas Smith (1893, s. 87) açıkça fiyat düzeyinin “İngiltere’nin fantezilerine göre değil dünyadaki piyasa şartlarına göre belirlenmesi” gerektiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla, burada devletin fiyat politikasına karşı açık bir eleştiri söz konusudur. Bu iki örnekten de açıkça grldği gibi İspanyol Merkantilizminin aksine İngiliz Merkantilizmi hâlihazırda Liberal düşünceye daha yakın bir noktada yer almıştır. Belki de bu sebepten dolayı da Adam Smith, John Stuart Mill, David Ricardo gibi isimler serbest ticaret anlayışını geliştirmekte zorlanmamıştır.

Fransız Merkantilizmi ise İngiliz Merkantilizminin tam karşısında yer almıştır. Fransız Merkantilizminin en önemli ismi Colbert, Fransa’da devletin mutlak otorite kabul edildiği XIV. Louis döneminde maliyeden sorumlu kişi olmasının da etkisiyle katı devletçi ve merkezîyetçi bir Merkantilist düşünce geliştirmiştir. Dönemin anlayışına uygun olarak Fransız Merkantilizminde mutlakîyetçi anlayış hâkimdir ve bunun doğal sonucu olarak devlet müdahalesi temelini oluşurmaktadır. Zira Fransız politik ekonomisinde örgütlenme yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşmiştir. İngiltere ve Hollanda’nın aksine devletin merkezîyetçi hale gelmesinde loncaların ülke yönetimi tarafından birleştirilerek üretim ve ticaret regülasyonu sağladığı kurumlar haline getirilmesi önemli rol oynamıştır (Heckscher, 1994, s. 139). Böylece retici sınıf bir yandan daha organize hale getirilmiş, hem de üzerinde merkezî otorite tam anlamıyla sağlanabilmiştir. Bu bakımdan, Fransız Merkantilizminde ticaretten ziyade üretim daha önemli rol oynadığı söylenebilir. Bununla bağlantılı olarak Fransız Merkantilizminde

ithalatta olduğu gibi ihracatta da korumacı politikalar uygulanmış, temel hedef kendi kendine yeterlilik olmuştur (Fontanel et al., 2008, s. 336).

Bütün bu örneklerde de görüldüğü gibi gerçekten de Merkantilizm farklı ülkelerde farklı uygulamaların geliştiği politikalar bütünü olarak uygulanmıştır. Bununla birlikte dereceleri farklı olmakla birlikte ortak noktaları da bulunmaktadır. Sermaye birikimi, devlet-merkezcilik, kamu-özel iş birliği, korumacılık bu ortak politikaların öne çıkanlarıdır. Bu bakımdan iktisat tarihi kitaplarında değinildiği gibi gerçekten de aynı amacı hedeflemek için farklı metotlar uygulayan politikalar bütünü olarak kabul edilebilir. Ancak 18.yüzyılın sonlarında doğru kendisini bıraktığı Fizyokrasi ve onun ardılı olan Liberalizm ve nihayetinde Liberalizmin yarattığı eşitsizliğe tepki olarak ortaya çıkan Marksizm de benzer karakteristiğe sahiptir. Sıradaki bölümde sırasıyla bu iki yaklaşımın farklı uygulamalarına değinilecektir.

2.2. Smith'den Hayek'e Liberalizm

18.yüzyıldan itibaren aydınlanma ile birlikte ortaya çıkan Liberalizm, 19.yüzyıldan itibaren Avrupa'nın politik ekonomisi haline gelmiş ve iki savaş arası dönem istisna tutulacak olursa Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın temel politikalar bütünü olmuştur. Buna rağmen Michael Doyle'un da belirttiği gibi, Liberalizmin bir tanımı olmadığı gibi sadece bireysel özgürlük, siyasi katılım, fırsat eşitliği gibi temel prensiplerde buluşan uygulamalar bütünüdür (Doyle, 1986, s.1152). Bunun doğal sonucu olarak da tarih boyunca çeşitli evrelerden geçtiği görülmektedir. Zira Liberalizm dönemin şartlarına göre dinamik bir yapıdadır ve daha da önemlisi bu yapısından dolayı kimi zaman farklı uygulamaları birbirleriyle çatışma halindedir (Beate, 2013, ss. 16–17). Söz gelimi Keynesyen Liberalizm istihdam oluşturulması maksadıyla kamu harcamalarını savunurken Neoliberalizm özelleştirme ve sıkı bütçe disiplini savunmaktadır. Taban tabana zıt görünen bu iki yaklaşımın ortak noktası her ikisinin de piyasa merkezli düşünmesidir. Bullock ve Schock (1957, s. xx), Liberalizmin böylesine farklılık ve çelişkilerle dolu karakterinin aslında onun güçlü yönü olduğunu, çünkü ancak bu şekilde evrim geçirerek kendisinin tarihî olduğunun kabul edilebileceğini iddia etmektedir.

Liberalizmin tarihi evrelerine bakıldığında 19.yüzyıldan bu yana genel olarak üç döneme ayrıldığı iddia edilebilir. Ancak bu noktada önemle vurgulamak gerekir ki söz konusu dönemlerde, daha önce de ifade edildiği gibi, uygulamada herhangi bir evrensellikten söz edilemez. Liberalizmin ortaya konan genel politikaları bulunmakla beraber farklı ülkelerde temel prensiplerine bağlı kalmak kaydıyla farklı uygulamalara rastlanmıştır ve 21.yüzyılda çeşitliliği daha da artmıştır. Buna göre 19.yüzyılda başlayıp Birinci Dünya Savaşına kadar devam eden dönem Klasik Liberalizm, İkinci Dünya Savaşından sonra başlayıp 1970'lere kadar süren dönem Keynesyen Liberalizm, 1980 sonrası ise Neoliberal dönem olarak adlandırılabilir.

Klasik Liberalizm, alanın kurucuları kabul edilen Adam Smith, David Ricardo gibi isimlerden ama en çok da bunlardan esinlenerek politik ekonominin ilkelerini ortaya koyan John Stuart Mill'in çalışmalarıyla şekillenmiştir (Balaam, 2014, s. 34). Klasik Liberalizm, Merkantilizmden bir ayrılış olmakla birlikte devletin kamu politikalarından tamamen çekilmesi veya güvenlik politikalarında korumacı davranmaması gerektiğine dair bir anlayış 19.yüzyılda görülmemektedir. Korumacılık fikrinin bilhassa ulusal savunmada desteklenmesi gerektiğini savunan Mill (1885, s. 698), eğitim, tüketicinin korunması, yoksullukla mücadele gibi konularda da devletin müdahaleci olması gerektiğini savunmuştur (Ekelund & Hébert, 1997, s. 185). Elbette söz konusu dönemde devletler arasında karşılıklı bağımlılığın söz konusu olmamasından dolayı bilhassa savunma alanında korumacılığın teşvik edilmesi tabiidir. Daha da önemlisi, her ne kadar Smith veya Ricardo'da yer almasa da, Mill (1885, s. 701) yeni kurulan veya kalkınmaya çalışan ülkelerin de sanayilerini geliştirmek maksadıyla korumacı politikalar uygulamasının mazur görülebileceğini öne sürmüştür. Örneklerde de görüldüğü gibi laissez faire anlayışı önemli bir dönüşüm olmakla birlikte Merkantilizmden tam anlamıyla kopuş da gerçekleşmemiştir. Yine de genel anlamda müdahalecilik bu

dönemde ilke olarak azalırken farklı ülkelerde farklı istisnalar olarak uygulanmıştır. Örneğin Fransa'da piyasanın çözemediği meselelerde buna müsaade edilirken (Kemp, 1989, s. 726) Almanya'da ise müdahalecilik boyutunda olmasa da devlet ve ekonominin yakın hareket etmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Hentschel, 1989, s. 753).

Ancak Liberalizmin en önemli politikası şüphesiz serbest ticarettir. Smith, Ricardo, Hume, Mill gibi isimlerin büyük ölçüde üzerinde durdukları husus gümrük vergilerinin kaldırılması ve üretimde uzmanlaşma olmuştur. Mevzubahis düşünürler 18.yüzyıldan itibaren dış ticaret modelini inşa eden çalışmalar gerçekleştirmiş ve nihayetinde 19.yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, daha özelde 1846 yılındaki Mısır Yasası ile birlikte serbest ticarete geçildiği kabul edilmektedir. Her ne kadar genel kanaat bu yasayı referans alsa da 1860 yılındaki Britanya – Fransa ticaret antlaşmasına kadar kıta Avrupası nüfusunun ancak %4'ü serbest ticaret altında yaşamıştır (Bairoch, 1995, s. 22). Bu tarihten itibaren gerçekten de Avrupa devletleri arasında gümrük duvarları indirilmeye başlansa da evrensel bir uygulamanın varlığından söz edilemez. Somut şekilde belirtmek gerekirse serbest ticaretin altın dönemi olarak kabul gören 1875-1879 arasında Almanya'da gümrük vergileri ortalaması %3,7 olurken İskandinav ülkelerinde %10 civarında, ABD'de ise %29,4 oranında uygulanmıştır (O'Rourke, 2000, s. 461). Benzer farklılaşmalar, devletlerin üretim ve ticaret örgütlenmelerinde de görülmüştür. Örneğin Prusya'da lonca sisteminin uzun süre devam etmesine karşın Fransa'da kaldırılmış, İngiltere'de ise mecburi olmaktan çıkarılmıştır (Breuilly, 1997). Liberalizm anlayışının İngiltere ve Prusya'da farklı gelişmeleri bu örgütlenme biçimlerinin farklılaşmasını açıklayabilir. Zira Liberalizm Prusya'da bürokratik kurumsallaşma ile özdeşleşirken İngiltere ve Fransa'da faydacı bir anlayışla gelişmiş (Breuilly, 1997) ve neticede evrensellikten uzak bir Liberal piyasa ortaya çıkmıştır.

Serbest ticaretin altın çağı da 1880'li yıllara kadar sürmüştür ve bu tarihlerden itibaren yeniden korumacılık yükselmeye başlamıştır. Dolayısıyla esasında 19.yüzyıl Liberalizminin gerek uluslararası ticarete gerekse de iç politikalarda tek bir model olarak uygulandığını öne sürmek oldukça zordur. Temel ilkesi korumacılık yerine serbest ticaret olsa da ve bu laissez faire anlayışı Avrupa'nın pek çok ülkesi tarafından benimsense serbest ticaret politikaları seçilerek uygulanmış ve bunun yanında iç politikalarında da farklı politikalarla vücuda gelmiştir. 20.yüzyıla girerken de pek çok ülke tarafından yine kademeli olarak terk edilmiş ve İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar Liberal uluslararası sistem inşa edilememiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Bretton Woods sistemi ise sadece devlet müdahalesini desteklemekle kalmamakta aynı zamanda liberal uluslararası sistemin işleyebilmesi için devletlerin de kendi sosyal refahlarını korumaları için farklı uygulamaları kabul eden ve daha sonraki yıllarda "gömülü liberalizm" (Ruggie, 1982) olarak tanımlanan bir sistem olmuştur. Zira mevzubahis sistem Keynes'in klasik iktisattaki piyasanın dengesini bulacağı varsayımına karşı toplam talebin düşebileceği ve bu durumda da devletin istihdam yaratmak maksadıyla piyasaya müdahale etmesi gerektiği tezine dayanmıştır. Her ne kadar devletin buradaki amacının kendi çıkarı değil, piyasayı rahatlatmak olsa da günün sonunda Liberal düşüncenin temel varsayımlarından kabul edilen görünmez el fikrinden uzaklaşıldığı ve müdahaleciliğin desteklendiği aşikârdır. Dolayısıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Liberal uluslararası sistemin temel ilkesinin erken dönem Liberalizmden önemli ölçüde farklılaşmıştır. Sosyal politikaların ve istihdamın teşvik edilmesi, her ne kadar piyasanın işlemesi ve Liberalizmin evrensel hale getirilmesi maksadıyla uygulanmış olsa da sonuçta bu politikanın Batı Bloku içerisinde yer alan ülkeler arasında dâhi farklı türlerinin doğmasına yol açmıştır. Örneğin Kuzey Avrupa ülkelerinde sosyal politikaların mümkün olduğunca devlet eli ile yürütülmesi gerektiği ilkesine dayanan "refah devletleri" ortaya çıkarken Doğu Asya'da Merkantilizm benzer uygulamaların gerçekleştirildiği "kalkınmacı devletler" ortaya çıkmıştır (Şahin, 2024, s. 97). Yani 20.yüzyılda da her ne kadar Bretton Woods ile ilkeleri ortaya konan ve serbest ticaret rejimine dayanan bir sistem olsa da

zaman zaman Merkantilizmden ayırt edilemeyecek kadar farklı uygulamaların olduğu görülmüştür.

Liberal politikaların 1980 sonrasında ortaya çıkan Neoliberal dönemde çeşitliliğinin fazlaştığı, sayıları hızla artan karşılaştırmalı kapitalizm çalışmalarından da anlaşılmaktadır. Öncelikli olarak Washington Konsensüsünün kendisi, talep yönlü Keynesyen ekonominin tersi olarak arz yönlü ekonomiye dayanmasıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında uygulanan Liberal sistemden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Devlet eliyle talep yaratılması politikasına dayanan Keynesyen modelin aksine Neoliberal dönüşümle birlikte regülasyonların, vergilerin, devlet müdahalesinin azaltılması gerektiğini savunan arz yönlü ekonomi norm haline gelmiştir. Burada piyasa merkezci olmakla birlikte uygulamada 1945 sonrasında kurulan düzenin tersi uygulamanın getirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Ancak daha da önemlisi, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte her ne kadar Neoliberal uzlaşa gerek eski komünist ülkelere gerekse de karma ekonomi uygulayan ülkelere aynı dönüşüm ve kalkınma reçetelerini sunsa da günün sonunda tek tip piyasa oluşturmayı başaramamış ve neticesinde farklı Liberal modeller ortaya çıkmıştır. Bunlardan en bilineni şüphesiz Hall ve Soskice'nin (2001) firmaların ilişkilerini analiz ederek oluşturdukları liberal market ekonomileri ve koordineli market ekonomileri ayrımı olmuştur. Söz konusu çalışmanın üstüne literatürde bunlara farklı modeller zaman içerisinde eklenmiştir. Yirmi yıl sonra geline nokta genel olarak gruplandırmak gerekirse dört farklı Kapitalizm türünün daha olduğu literatürde yer almaktadır: Bağımlı piyasa ekonomileri, hiyerarşik piyasa ekonomileri, devletçi piyasa ekonomileri ve patrimoniyal piyasa ekonomileri (Schedelik et al., 2021, s. 517). Dolayısıyla Liberalizmin 19.yüzyıldan beri geçirdiği dönüşüm ve çeşitlenmeye bakılırsa esasında onun da serbest piyasa ilkesine dayanan ancak çok farklı uygulamaların olduğu farklı ekonomik modeller bütünü olduğu görülmektedir.

2.3. Marksizmin Çeşitleri

Liberalizmde olduğu gibi Marksizm içinde de farklılaşmalar gerek teoride gerekse de tarih boyunca süren uygulamalarda görülmektedir. Bu noktada Marksizm içerisindeki farklı görüşlerin bu yaklaşımın en temelinde yatan sınıf tanımlamalarında bile ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bakımdan sınıfın mülkiyet, güç dağılımı, öz-bilinç durumları gibi farklı tanımlanmaları literatürde yer almaktadır (Bilir, 2022, s. 318). Diğer taraftan Marksizmin politik ekonomideki bir düşünce sistemi olarak tarihi neredeyse Liberalizm kadar köklü olmakla birlikte politika olarak ancak 20.yüzyılda tatbik edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla evrimi ve kritik dönüşüm noktaları Liberalizm kadar eski değildir. Bununla birlikte yine de dünya üzerinde farklı Sosyalizm ve Komünizm uygulamalarının olması bu düşüncenin de çeşitlenmesine yol açmıştır.

Marksist düşünce ile Sosyalist ve Komünist hareketler 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilhassa Avrupa'da işçi sınıfı mücadeleleri olarak yayılmaya başlamıştır. Bununla birlikte esas olarak 20.yüzyıl Marksizmin aktivizm olmaktan çıkıp Rusya'dan başlayarak birçok ülkede siyasi iktidarın ele geçirilmesiyle gerçek anlamda uygulama alanları bulduğu dönem olmuştur. Elbette ki Sovyetler Birliği uygulaması klasik Marksizmden farklı olduğu gibi kendi içerisinde de farklar barındırmıştır. Sözgelimi Lenin döneminde devlet kapitalizmi anlayışına dayanan "Yeni Ekonomi Politikası" uygulanırken Stalin döneminde bu model yerini planlı ekonomiye ve kolektifleşmeye bırakmıştır.

Genel olarak bakıldığında tıpkı Liberalizmde olduğu gibi Marksizmin'in klasik evresi bulunmaktadır. 19.yüzyıldan başlayıp Ekim Devrimine kadar geçen sürenin bu dönem olduğu iddia edilebilir. Klasik Marksizm büyük ölçüde Marx ve Engels'in görüşlerine dayanmaktaydı. Düşünce sisteminin temellerinin atıldığı bu dönemde, daha önce de belirtildiği gibi Marksizm daha çok teorik düzlemde kalmış, uygulaması aktivizm seviyesinde görülmüştür. Ekim Devrimi ile birlikteyse teoriden çıkıp Leninizm ile birlikte pratiğe dönmüştür. Esasında Lenin, Emperyalizm tezi aracılığıyla Marksizmi uluslararası politik ekonomiye taşıyan öncü isimdir. Bu yaklaşımıyla Marx'ın kapitalizm

analizine son aşamayı ekleyerek önemli bir yenilik sunmuştur. Bunun yanında Lenin'in Buharinci ekonomi programı daha önce de belirtildiği gibi görece daha piyasa yanlısı Yeni Ekonomi Politikası olmuştur. Zira burada özel mülkiyet, yabancı yatırım gibi uygulamalar yer almaktaydı. Buna benzer uygulamalarından dolayı Bolşevikler içerisinde eleştirilere yol açsa da Lenin, devlet kapitalizminin değil burjuva kapitalizminin Sosyalizmin düşmanı olduğunu ilan etmiş (Lenin, 1918) ve böylece Marksizmin temel ilkelerini bozmayan bir strateji geliştirmiştir. Buna karşılık, Marksizmin bir diğer evresi olarak görülebilecek olan Stalin döneminde ise bu anlayış tamamen terk edilerek daha merkezîyetçi ve politikanın kontrolünde bir sistem geliştirilmiştir.

Stalin'in ölümünden sonra, Komünist hareketin Doğu Asya ve Güney Amerika'ya yayılmasının da etkisiyle çeşitlenmeye başladığı görülmektedir (Sayers, 2021, s. 378). Bilhassa Küresel Güney'de yükselmeye başlayan Komünizmin Sovyet tecrübesinden oldukça farklı olması kaçınılmazdır. Zira Rusya'nın aksine Afrika toplumlarında, koloni geçmişlerinden dolayı kapitalist aşamaya geçilememiş ve doğrudan feodal evreden devrime geçilme çabasıyla birlikte gerek klasik Marksizmden gerekse de Stalinizmden ayrılmıştır. Güney Amerika'da ise Afrika'dan da farklı olarak sömürünün sadece metropol ülke ve kolonileri arasında değil daha küresel bir olgu olduğunu ortaya koyan Bağımlılık Okulu ortaya çıkmıştır. Bağımlılık Okulu her ne kadar Marksizm içerisinde de önemli destek bulamasa da Modern Dünya-Sistemlerine öncülük etmesi açısından önemlidir. Modern Dünya-Sistemleri, klasik Marksistlerden farklı olarak kapitalist sistemin işlemesinin ulus-aşırı sömürü sayesinde gerçekleştiğini ve dolayısıyla sınıf çatışmasının küresel bir olgu olduğunu ancak devlet-merkezci değil meta üretim ilişkileri üzerinden okunması gerektiğini ortaya koymuştur.

Sosyalizm içerisinde aynı yıllardaki bir başka farklılaşma sebebi de Sovyet – Çin ayrışmasıdır. 1949 devriminden sonra Çin her ne kadar Sovyetler Birliğinden önemli teknik ve ideolojik yardım alsa da Stalin sonrasındaki ayrışma, Sosyalizmin de ayrışmasına yola açmıştır. Zira Sovyetler Birliği bu dönemde destalinizasyon sürecine girerken Mao, Stalinci politikalara devam etmiştir. İki ülke arasındaki ayrışma her ne kadar ulusal çıkarlar temelinde gerçekleşmiş olsa da bu ideolojilerine de yansımıştır. Mao döneminde Çin, köylü nüfusunun fazla olması sebebiyle sosyalist devrimi köylü temelli olarak görmüş ve kırsal kalkınmaya önem vermiştir. Buna karşılık SSCB'nin sanayi ülkesi olması devrimi işçi sınıfı merkezli olmaya yöneltmiş ve planlı ekonominin temelinde sanayileşme yer almıştır. Mao sonrasında ise Çin değerleri ile Sosyalizm teorisi geliştirilerek açık kapı politikasına geçilmiş ve 1970'li yıllardan itibaren başlayan dönüşümün neticesinde 21.yüzyıla gelindiğinde "Sosyalist Piyasa Ekonomisi" Çin Sosyalizmini tanımlayan tabir haline gelmiştir ve kamu mülkiyetinin yaygın olduğu piyasa ekonomisini işaret etmiştir. SSCB'nin 1991'de dağılmasıyla birlikte Çin, Sosyalizmin en önemli kural koyucu ülkesi haline gelmiştir. Bütün bu gelişmelerden de görüldüğü gibi Marksizm de tıpkı Liberalizm gibi esasında belirli ilkeler etrafında toplanan farklı politika uygulamalarının bütünü olagelmıştır.

Liberalizmin ve Marksizmin iki asırlık tarihlerinde böylesine farklılaşmalar olduğu göz önünde bulundurulduğunda esasında Merkantilizmin farklı uygulamalar için çatı kavram olarak kullanılması daha farklı bir durum değildir. Üstelik de feodalizmin çöküp kapitalizmin yükseldiği yaklaşık üç asırlık geçiş döneminde hâkim anlayış olması (Eren, 2011, s. 47) Merkantilizmin kaçınılmaz olarak farklılaşmasına yol açmıştır. Üstelik de Liberalizm ve Marksizm içerisindeki bazı uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda her üç yaklaşım arasındaki farkların zaman zaman bulanıklaştığı göze çarpmaktadır. Ancak buna rağmen Uluslararası Ekonomi Politik literatürü Merkantilizmi dağınık bir politika olarak nitelendirirken bilhassa Liberalizmin en azından küreselleşme çağındaki tartışmalara kadar yekpare ve tutarlı bir politika olduğu izlenimini vermektedir. Bunun temel sebebinin Liberalizm ve Marksizmin aksine Merkantilizmin kurumsallaşamamasında olduğu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

3. Uluslararası Politik Ekonomi Düşüncelerinde Kurumsallaşma

İlk ve öncelikli olarak, uluslararası politik ekonomi düşüncelerinin kurumsallaşmasından neyin kastedildiğini açıklamak gerekirse uluslararası ilişkiler literatüründeki rejim teorisi başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Buna göre uluslararası rejimler “uluslararası ilişkilerin belirli bir alanında aktörlerin beklentilerinin birleştiği örtük veya açık ilkeler, normlar, kurallar ve karar alma prosedürleri kümesi” (Krasner, 1982, s. 186) olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu prosedürlerin oluşması ve rejim haline gelmesi literatürde üç farklı yaklaşımla açıklanmaktadır: çıkar, güç ve bilgi (Hasenclever et al., 1996, s. 178). Buna göre Neo-liberalizm rejimlerin oluşumunu çıkar gruplarına göre açıklarken realistler güç ve hegemonya, bilişselciler ise bilgi iletişimine göre açıklamaktadır ve hepsi birbirlerini dışlayan değil birbirleriyle entegre düşünülmesi gereken yaklaşımlardır. Zira rejimlerin kurumsallaşması üçünün bir araya geldiği durumlarda ortaya çıkabilir. Ancak bu çalışmada kurumsallaşma, soyut bir kavram olarak ele alınacaktır. Ele alınan düşünceleri temsil eden somut kurum ve tüzel kişiliklere değinilecek olsa da günün sonunda teori ve ideolojilerin yasal karar mercilerinin olmaması, kurumsallaşmayı soyut olarak ele almayı gerektirmektedir.

Bu noktadan hareketle her ne kadar uluslararası politik ekonomideki teoriler uluslararası rejimler olarak değerlendirilmese de söz konusu yaklaşımların kendi kurumsallaşmalarında bu üç etmenin olduğu görülebilir. Günün sonunda kurumsallaşma, farklı uygulanagelişlerin hiyerarşik olmayan bir ortamda ortak bir kurallar bütün oluşturulması olarak düşünülebilir. Uluslararası politik ekonomideki uygulama ve fikirler de bu minvalde değerlendirilebilir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse Lakatos’un araştırma programlarının metodolojik olarak ilerlemesinin bir anlamda o programın kurumsallaşmasıyla da ilişkili olduğu iddiasıyla yola çıkılacaktır. Bu bakımdan ortak çıkarlar, hegemonya ve bilginin politik ekonomik düşüncelerin kurumsallaşmalarındaki rolü incelenenektir. Burada önemle belirtmek gerekir ki çalışmanın amacı Liberalizmin neden ana akım uluslararası politik ekonomi haline geldiğini tartışmak değildir. Çalışmanın amacı politik uygulamalardan ziyade fikirlerin kurumsallaşmayı nasıl oluşturduğunu veya Merkantilizm örneğinde olduğu gibi oluşturmadığını tartışmaktır. Yine belirtmek gerekir ki çalışmanın bundan sonraki safhasında Merkantilizm kavramı hem klasik Merkantilizmi hem de Neomerkantilizmi ifade edecektir.

3.1. Ortak Çıkar

Neoliberal anlayışa göre uluslararası rejimlerin kurumsallaşabilmesi için aktörlerin ortak çıkarlarının bulunması gerekmektedir. Zira rejimler sayesinde belirsizlik azalacağı ve bilgi daha kolay yayılacağı için rejimler devletler tarafından kabul edilmektedir (Keohane, 1984, s. 97). Politik ekonomi düşüncelerinin yayılmasında ve ortak düşünce sistematiplerinin oluşmasında devletlerin ortak çıkarı söz konusudur. Nitekim ortak çıkar fikrine dayanmayan Merkantilizmin yayılmasında bile bu durum söz konusu olmuştur. Her ne kadar devlet merkezci bir yaklaşım olsa da günün sonunda her devlet güç maksimizasyonu gerçekleştirmeyi amaçladığı 17. ve 18.yüzyıllarda Merkantilist düşünce ulus-devletlerini inşa etmeye çalışan Avrupalıların pek çoğunun çıkarına hizmet eden bir politika ve düşünce sistematiği olduğu için hâkim yapılagelmiş olmuştur. Fizyokrat düşüncelerin öne çıktığı dönem ve sonrasındaki Liberalizm içerisinde bile Merkantilist düşünceler iki sebepten dolayı yayılmaya devam etmiştir. Birincisi, Merkantilizmi başarı öykülerinin gelişmek isteyen diğer ülkeler tarafından taklit edilmesi. Reinert’in (2011) ayrıntılarıyla ortaya koyduğu gibi İngiliz Merkantilist öğretilerinin Avrupa’nın diğer devletleri tarafından tercüme edilerek uygulanması bunun somut delilidir. Benzer şekilde List’in öğretileri de 20.yüzyılda gelişmekte olan pek çok ülkede yaygın hale gelmiştir. (Helleiner, 2021). İkincisi ise bilhassa 19.yüzyıldaki İngiliz serbest ticaretinin bu ülke lehinde önemli büyümeye yol açması Neomerkantilist fikirlerin dünyaya yayılması Almanya ve Japonya tarafından teşvik edilmiş (Helleiner, 2021, s. 20), böylece bu yönde bir ortak çıkar oluşmuştur.

Merkantilist düşüncenin aksine ortak çıkar, Liberal düşüncenin en temel varsayımlarından biri konumundadır. Zira Liberal düşünceye göre insan ilerlemecidir ve doğası gereği iş birlikçidir. Bu da ortak çıkarı bulunan insanları mutlak avantaj sağlamak için birlikte hareket etmeye sevk eder. Serbest ticaretin herkesin çıkarına hizmet edeceğine dair anlayışın kökenleri bu bakımdan Adam Smith'in mutlak avantaj teorisine kadar uzanmaktadır. 19.yüzyıldan itibaren ise Liberal uluslararası politik ekonominin temeli olan serbest ticaretin bütün devletlerin çıkarına hizmet eden anlayış olduğu varsayımı norm haline gelmeye başlamıştır. Gerçekten de serbest ticarete geçilmesiyle birlikte Avrupa'nın ihracatı önemli ölçüde artmış ve ekonomik olarak 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli büyüme yakalanmıştır ve bu tarihten 21.yüzyıla kadar Liberal uluslararası sistemin nasıl yönetileceği uluslararası politik ekonomideki temel sorunsalı oluşturmuştur. Liberal ekonominin eşitsizlik başta olmak üzere makroekonomi üzerindeki olumsuz etkilerine rağmen devletlerin dört temel çıkarına serbest ticaretle erişilebileceği kabul edilmektedir: Toplam milli gelir, sosyal istikrar, siyasî güç ve ekonomik büyüme (Krasner, 1976, s. 319). Her ne kadar serbest ticaretin bu dört parametre üzerindeki etkisi devletlerin büyüklüklerine göre değişse de ortak çıkarlarına hizmet ettikleri Liberalizmin temel ön kabullerinden biridir ve bu durum Küresel Kuzey ülkelerinin ortak noktada buluşmasını sağlamıştır.

Marksizm de evrenselci bir düşünce olması dolayısıyla özü itibarıyla ortak çıkarlar oluşturan bir düşünceler bütünü olagelmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi Sovyet devrimine kadar aktivizm olarak gelişen erken dönem Sosyalist ve Komünist hareketler evrensel bir sınıf çıkarı oluşturmuş, Ekim Devrimiyle birlikte de ortak çıkarlar devlet düzeyinde oluşmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin kendi içerisinde Dünya Devrimi ve Tek Ülkede Sosyalizm tartışmaları gerçekleşse de Marksist düşüncenin devletler nezdinde ortak çıkarı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki sebeple gelişmiştir. Bunlardan birincisi Güney Amerika'nın geri kalmışlık sorunudur. Liberal düşünceye dayanan Modernleşme yaklaşımının küresel eşitsizliği daha da büyütmesi üzerine Güney Amerika'da Bağımlılık Okulu gelişmiş ve hemen arkasındansa Modern Dünya-Sistemleri yaklaşımı Marksist düşünce içerisinde önemli yer tutmuştur. İkincisi ise dekolonizasyon süreciyle birlikte bilhassa Afrika ülkelerinin bağımsızlığı anti-emperyalist bir karaktere bürünmüş ve Marksist düşüncenin buralarda yayılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Marksizm, 1960'lı yıllardan itibaren bilhassa Üçüncü Dünya'nın ortak çıkarlarını savunan ideoloji haline gelmiştir (Dwyer & Zeiliger, 2018).

Dolayısıyla, Merkantilizm, Liberalizm ve Marksizm'in her birinin birer politik ekonomik yaklaşım olarak kurumsallaşmalarında, devletlerin ortak çıkarlarının belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir. Bu da Merkantilizmin kurumsallaşma eksikliğini anlamada hegemonya ve bilginin rolünü anlamayı zorunlu kılmaktadır.

3.2. Güç ve Hegemonya

Politik ekonomik sistemlerin genel olarak yayılması için hegemon bir güce ihtiyacın olduğu uluslararası politik ekonomi literatüründe pek çok farklı yaklaşım tarafından kabul gören bir varsayımdır (Arrighi, 2010; Cox, 1987; Kindleberger, 1986; Krasner, 1982). Bu konuda Realizm kökenli Hegemonik İstikrar Teorisi uluslararası ilişkiler literatürünün en fazla kabul gören yaklaşımlarından biri konumundadır ve bu anlayış "uluslararası politik ekonomideki istikrarın temini için sistemde bir lider devlete ihtiyaç olduğuna dikkat çeker" (Demirci, 2022, p. 116). Tarihsel sosyoloji ve eleştirel teorilerde de aynı yaklaşım söz konusudur. Her iki yaklaşıma göre de sermaye birikiminin başlangıcını Merkantilizme kadar dayandırmaktadır ki bu uygulamanın gelişiminde hem Arrighi (2010) hem de Wallerstein (1980) Hollanda hegemonyasının önemine dikkat çekmektedir. Hollanda'nın söz konusu dönemde üretim, ticaret ve finans alanlarında tam baskın olması onun gerçek anlamda hegemon olmasını sağlamıştır. Aynı şekilde 19.yüzyılda Britanya ve 20.yüzyıldaki Amerikan hegemonyaları da bu üç alanda birden üstünlük kurmalarından gelmektedir. Bunlardan Hollanda hegemonyası Merkantilist uygulamaların yayılmasını sağlarken Britanya ve ABD hegemonyaları Liberalizmin

yayılmasında rol oynamıştır. Farklı yaklaşımların önünü açsalar da günün sonun da her üç hegemon da Modern Dünya-Sistemleri anlayışına göre sonsuz sermaye birikiminin devam etmesi için kurulmuş yapılardır (Demir, 2014, s. 140). Gerçekten de Merkantilist düşünce her ne kadar 15.yüzyılın sonlarında doğru İberya'da doğduysa da norm haline gelmesi 17.yüzyıl Hollanda hegemonyasıyla gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Hollanda hegemonyasının gerilemesi Merkantilizmin de gerilemesine yol açmamış, Hollanda bu normları oluşturmayı başarmıştır. Merkantilizm yerine Liberalizmin norm haline gelmesi 19.yüzyılda Britanya'nın yükselişiyle gerçekleşmiştir. 20.yüzyılda ise ABD tarafından oluşturulan Bretton Woods sistemi ile Liberalizmin kuralları yeniden tanımlanmış ve IMF, Dünya Bankası, GATT gibi kurumlar aracılığıyla işletilmesi sağlanmıştır.

Marksizmin de aktivizm olmanın ötesine geçerek devlet yönetimi olarak yaygınlaşmasında ve kurumsallaşmasında Sovyet tecrübesinin etkili olduğu iddia edilebilir. Birinci dalгада Doğu Avrupa ülkeleri, Nazi işgalinden Sovyetler Birliği tarafından kurtarılmasından dolayı Sosyalist yönetimlere geçmişlerdir. Böylece Marksist düşüncenin fikir üretimi ve uygulanışı SSCB'nin dışına da taşmaya başlamıştır. İkinci dalga ise Soğuk Savaş döneminde gerçekleşmeye başlamıştır. İlk olarak Çin'in Sosyalizme geçmesiyle birlikte SSCB, bu ülkeye sadece model olmamış, bilfiil teknik yardımda bulunarak Sosyalist ilkelerin ve planlı ekonominin gelişmesini sağlamıştır. Gerçekten de Mao'nun devrimini takip eden 10 sene içerisinde Rusya'dan planlı ekonominin sürdürülebilmesi için Çin'e 12.300 uzmanın gönderilmiş, 50.000'in üzerinde kişi de eğitim için Rusya'ya çağırılmıştır (Harris, 2015, s. 45). İkincisi, daha önce de belirtildiği gibi Güney Amerika'nın Liberal uluslararası sistem yüzünden geri kaldığı düşüncesi, küresel güneyde Sovyet modelinin cazip hale gelmesini sağlamıştır. Neticede 1970'li yıllara gelindiğinde Küba, Vietnam, Laos, Benin, Etiyopya, Mozambik, Angola gibi ülkelere Sovyet yanlısı Marksist-Leninist rejimler oluşmuş (Katz, 1986, s. 329) ve bu ülkelere Sovyetler Birliği tarafından sofistike ekonomik yardımlar yapılmıştır (Donaldson, 1982, s. 314). SSCB'nin söz konusu devletlerin ekonomik yapılarını, Bretton Woods kadar etkili olmasa da COMECON (*Council for Mutual Economic Assistance*) aracılığıyla kurumsal yapıya dönüştürmeye çalışmıştır. Tam tersi şekilde, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte dünyanın pek çok yerinde Sosyalist rejimler ya yıkılmış ya da dönüşüme uğramak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Marksist politik ekonominin kurumsallaşmasında büyük güçlerin, daha özelde SSCB'nin rolü önemli olmuştur.

Bu noktadan hareketle güç ve hegemonyanın her üç fikrin de yayılmasında etkili olduğu görülmektedir. Ancak Merkantilizmin hegemon bir devlet tarafından yayılması ulus-devletlerin yeni olduğu bir döneme denk gelmiştir. Daha da önemlisi Bretton Woods veya COMECON tarzı kurumlar aracılığıyla işletilmemiştir. Dolayısıyla Merkantilizmin kurumsallaşmasında bu ayağının eksik kaldığı veya yarı kurumsallaştığı iddia edilebilir.

3.3. Bilgi İletişimi

Bilgi iletişimi, uluslararası politik ekonomi düşüncesinde ulus-aşırı özellik taşımaktadır. Yani devlet-dışı aktörler tarafından geliştirilen ve yine bunlar tarafından yayılan düşünceler bütünüdür. Buradaki devlet-dışı aktörler epistemik topluluklar olarak kabul edilmektedir ve en genel haliyle belirli bir alanda uzmanlık ve yetkinliğe sahip, politika açısından önemli bilgiye dair otorite iddiası olan profesyoneller ağı olarak tanımlanmaktadır (Haas, 1992, s. 3). Epistemik toplulukların normatif ilkeleri, nedensel inançları, gerçeklik anlayışları ve hepsinden önemlisi politika girişimleri ortaktır (Haas, 1992, s. 3). Bu haliyle epistemik topluluklar bilginin ve fikirlerin yayılmasında ve uluslararası politikaların koordinasyonlarında belirleyici rol oynayabilirler. Dolayısıyla Liberalizmin, Marksizmin ve Merkantilizmin kurumsallaşması için epistemik topluluklara ihtiyaç duyulmakla birlikte Merkantilizmi diğer iki yaklaşımdan ayıran en önemli özellik, ulus-aşırı bir epistemik topluluğunun bulunmamasıdır. Helleiner'in (2021, s. 19) de vurguladığı gibi Merkantilizm özünde devlet-merkezci bir yaklaşım olduğu için ulus-aşırı bir yapılanmasının olmaması doğal bir sonuçtur. Gerek Liberalizm gerekse de

Marksizm 19.yüzyıldan itibaren ulus-aşırı örgütlenmelerin de sayesinde kurumsallaşmayı başarabilmişlerdir. Elbette bu noktada önemle vurgulamak gerekir ki epistemik topluluklar ile uygulanan politikalar arasında doğrudan sebep sonuç ilişkisi bulunmak zorunda değildir. Yani buralarda üretilen fikirler politikaya yön verir şeklinde bir önermede bulunmak indirgemeci ve yanıltıcı olabilir. Ancak düşünce sistematiklerini etkilemelerinden dolayı uzun vadede tesirlerinin olduğu da görülmektedir.

Liberalizmin 19.yüzyıldan itibaren çeşitli kulüp, konferans ve topluluklarla kurumsallaştığı görülmektedir. İngiltere merkezli Cobden Kulübü bunların arasında ilk öne çıkanlardan olmuştur. Amerika ve Britanya dominyonlarında da faaliyet gösteren ve sanayici, tüccar hatta politikacılardan (kısa süreliğine ABD Başkanlığı yapan James Abram Garfield de dâhil) oluşan kulüp, söz konusu dönemde serbest ticaretin gelişmesi için karar alıcılar üzerinde etkili olmaya çalışmış ve Liberalizmin ilkeleri kabul edilebilecek yayınlar çıkarmışlardır. Ancak serbest ticaretin gerilemeye başladığı dönemde kulübün etkinliği azalmıştır. 20.yüzyılda ise benzer bir oluşum, Neoliberal düşüncenin temellerinin atıldığı Walter Lippman Sempozyumu ve İkinci Dünya Savaşından hemen sonra bizzat Hayek tarafından kurulan Mt. Pelerin Topluluğudur. Daha çok Avusturya ve Chicago Okulu akademisyenleri tarafından kurulan ve Milton Friedman, Karl Popper gibi isimlerin de üye olduğu topluluk, Bretton Woods dönemi boyunca Liberal düşünce içerisinde marjinal kalsa da 1980 yılından itibaren önemli bir epistemik topluluk haline gelmiştir. Benzer kurumların sayısı Soğuk Savaş sonrası dönemde artış göstermiştir. Doğrudan doğruya düşünce üretmek maksadıyla kurulmasa da Liberal epistemik topluluklar 21.yüzyılda Dünya Ekonomi Formu gibi kurumlar altında kurumsallaşmaya devam etmiştir.

Marksist düşüncenin de benzer şekilde 19.yüzyıldaki Birinci ve İkinci Enternasyonal'den beri kurumsallaştığı iddia edilebilir. İşçi sınıfının örgütlenmesi, grevler, sendikal eylemler, Anarşizmle ilişki gibi konuların tartışıldığı organizasyon, İkinci Dünya Savaşından sonra Sosyalist Enternasyonal'e dönüşmüş ve 21.yüzyıldaki en önemli ulus-aşırı epistemik topluluklardan biri hâline gelmiştir. Bunun yanında Çin Sosyal Bilimler Akademisi tarafından düzenlenen Dünya Sosyalizm Forumu da benzer şekilde Çin merkezli olmakla birlikte gelişmekte olan ülkelerin temsilcilerinin de bulunduğu Sosyalist kalkınma modellerinin tartışıldığı önemli bir organizasyondur.

Buna mukabil, en başta da söylenildiği gibi Merkantilist düşüncenin ulus-aşırı bir organizasyonu bulunmamaktadır ve bu durum uluslararası ekonomiyi sıfır toplamı oyun kabul etmesinin doğurduğu sonuçtur. Zira Merkantilizmin temelinde çatışmacı anlayış ve ulusal çıkarın maksimize edilmesi yattığı için böylesi bir epistemik topluluk Merkantilizmin doğasına aykırıdır (Helleiner, 2021, s. 19). Zira Merkantilizm, güç maksimize etmeyi amaçlayan bir modeldir. Bu da uluslararası ticaretin ve ekonominin çatışma sahası olarak görülmesine yol açmaktadır. Doğal sonucu olarak da uluslararası veya ulus-aşırı iş birliği oluşturmak zorlaştırmaktadır. Merkantilist düşüncelerin yayılması daha çok talep yoluyla gerçekleşmiştir (Helleiner, 2021, s. 20). Bu durum da Merkantilizmin kurumsallaşması önünde en önemli engeli oluşturmaktadır.

4. Sonuç

Uluslararası Politik Ekonomideki üç temel yaklaşım, Merkantilizm, Liberalizm ve Marksizm tarih boyunca kendi içlerinde farklı uygulamalar olarak görülmüştür. Her birinin en radikal yorumlarından en eklektikine kadar örnekler bulunmaktadır. Ancak buna rağmen uluslararası politik ekonomi literatüründe sadece Merkantilizmin çatı bir kavram olarak kullanıldığını, sadece güç arayışı, korumacılık, sermaye birikimi prensiplerinde ortak uygulamaların olduğu farklı politikalar bütünü olarak değerlendirilmektedir. Ancak ilgili kısımlarda ayrıntılarıyla değinildiği gibi tarih boyunca Liberalizmin de zaman zaman Merkantilizme kaçan kimi zaman (Keynesyan ekonomi sonrası Neoliberal dönemde olduğu gibi) kendi içerisinde tersine dönen anlayışların hâkim olduğu görülmüştür. Yine de hepsi temelde serbest ticaret, piyasaya müdahale etmeme, bireysel özgürlüğü geliştirme ilkelerine dayanmaktadır. Marksizm

içerisinde de aynı şekilde devlet kapitalizminden Stalinizme kadar geniş uygulamalar bütünü söz konusu olmuştur. Yine söz konusu uygulamaların hepsinde planlı ekonomi, eşitlikçilik, sınıf çatışması temel prensipler olmuştur. Yani her üç yaklaşım da esasında sadece belirli prensiplere dayanan farklı uygulamalar bütünü olagelmıştır.

Bu da Merkantilizmin neden diğerler iyi yaklaşımdan daha farklı değerlendirildiği sorunsalını ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada bu sorunsala cevap aranmaya çalışılmış ve kurumsallaşmanın etkisi üzerinde durulmuştur. Her üç ideoloji de farklı dönemlerde birden fazla devletin çıkarına hizmet etmiştir. Merkantilizm önce ulus-devlet inşası döneminde Avrupalı devletlerin çıkarına hizmet eden ortak bir yaklaşım olarak yükselmiştir. Konsolidasyon süreci tamamlandıktan sonra da güç maksimizasyonu oluşması için gereken birikimi özellikle kolonizasyon yoluyla sağlamıştır. Dolayısıyla her ne kadar rekabet halinde olsalar da Avrupalı devletlerin hepsinin çıkarı Merkantilizmin koloniciliğinde birleşmiştir. 19.yüzyıldan itibaren ise biriken sermayenin daha ucuz maliyetle üretim gerçekleştirebilmesi maksadıyla Liberalizm yine Avrupalı devletler tarafından ortak değer olarak yükselmiştir. Marksizm ise Merkantilizmle başlayıp Liberalizm ile devam eden Emperyalist Kapitalizm karşısında bilhassa Küresel Güney ülkeleri arasında ortak değer olarak yükselmiştir. Dolayısıyla her üç yaklaşım da ortak çıkarlara hizmet ederek kurumsallaşmanın bir ayağını oluşturabilmişlerdir.

Yine her ne kadar Merkantilizmde zayıf düzeyde de olsa her üç politikanın da yayılmasını sağlayan hegemon devletler bulunmuştur. Merkantilizm, ilk olarak İspanya ve Portekiz’de ortaya çıkmış olmasına rağmen 17.yüzyıldaki Hollanda hegemonyası sayesinde Avrupa’nın normu haline gelmiştir. Her ne kadar devletler arasındaki güç mücadelesine dayansa da günün sonunda Merkantilizm, sermaye birikimi açısından gereken bir aşamaydı ve kıtalar arasındaki servet aktarımını bu hegemonya sayesinde sağlamıştır. Britanya’nın 19.yüzyılda hegemon haline gelmesiyle ise Liberalizm Avrupa’nın yeni normu olmuş ve daha da önemlisi 20.yüzyıldaki ABD hegemonyasıyla birlikte uluslararası kurumların da normuna dönüşmüştür. Merkantilizm ve 19.yüzyıl Liberaliminde böylesi bir kurumsal yapı söz konusu olmamıştır. Bu yüzden Merkantilizm ve klasik Liberalizmi eksik kurumsallaşma olarak nitelendirebiliriz. Marksizm ise Sovyetler Birliği ve Çin, ama daha çok ilki aracılığıyla kurumsallaşabilmiştir. Zira ABD, Liberal ilkeleri işletebildiği IMF, DTÖ gibi kurumları inşa ederken Sovyetler Birliği de COMECON ile bunu işletebilmiştir. Bu bakımdan her üç ideolojinin hegemon güçler sayesinde yayıldığı ve de dönemlerinin şartlarına göre bunları kurumlar aracılığıyla işlettikleri iddia edilebilir.

Ancak ulus-aşırı örgütlenmeye gelince Merkantilizm farklı bir noktada bulunmaktadır. Merkantilistlerin doktrinlerini evrensel hale getirebileceği veya farklı tecrübeleri paylaşıp bilgiyi üretebilecekleri Sosyalist Enternasyonal veya Davos gibi bir epistemik toplulukları bulunmamaktadır. Bu da bir yandan söz konusu araştırma programının ilerlemesine engel olmakta diğer taraftan ise esasında Liberalizm ve Marksizm kadar güçlü olduğunun iddia edilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak ilgili kısımlarda da değinildiği gibi epistemik topluluklar ulus-aşırı yapılanmalardır ve bu durum Merkantilizmin tabiatına aykırıdır. Bu da Merkantilizmin tutarsız ve eklektik bir politik ekonomi anlayışı olduğunu izlenimini vermeye devam edebileceği sonucunu doğurmaktadır. Bu noktadan hareketle Merkantilizmin en önemli eksiğinin epistemik topluluk olduğu iddia edilebilir.

Kaynakça

- Arrighi, G. (2010). *The long twentieth century: Money, power, and the origins of our times*. Verso.
- Avineri, S. (1977). *Jerusalem Van Leer Foundation: Vol. 2. Varieties of Marxism*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-010-1108-2>
- Bairoch, P. (1995). *Economics and world history: Myths and paradoxes* (Paperback ed. [Nachdr.]. Univ. of Chicago Press; Harvester Wheatsheaf.
- Balaam, D. N. (2014). *Introduction to International Political Economy* (6. basım). Pearson Education.

- Beate, J. (2013). Liberalism - Theory and History. R. Friedman, K. Oskanian, & R. P. Pardo (Eds.), *After Liberalism?* (s. 15–32). Palgrave Macmillan UK.
- Bilir, H. (2022). Post-Marksizm'in Marksist İktisat Eleştirisi. *Politik Ekonomik Kuram*, 6(2), 304–329. <https://doi.org/10.30586/pek.1188157>
- Breuilly, J. (1997). Variations in liberalism: Britain and Europe in the mid-nineteenth century. *Diplomacy & Statecraft*, 8(3), 91–123.
- Bullock, A., & Schock, M. (1957). *The Liberal Tradition: From Fox to Keynes*. New York University Press.
- Cohen, B. (2008). *International Political Economy: An Intellectual History*. Princeton University Press
- Cox, R. W. (1987). *Production, power, and world order: Social forces in the making of history. Power and production: Vol. 1*. Columbia University Press.
- Demir, E. (2014). Modern Dünya Sistemleri Analizi. M. Şahin & O. Şen (Eds.), *Uluslararası ilişkiler teorileri: Temel kavramlar* (s. 125–156). Kripto.
- Demirci, L. (2022). Hegemonik İstikrar Teorisi. M. Şahin & Ö. F. Kocatepe (Eds.), *21. Yüzyılda Uluslararası Güvenlik* (s. 107–138). Nobel Akademik.
- Dixon, M. (1979). Varieties of Socialism. *Synthesis*, 3(1), 31–33.
- Donaldson, R. H. (1982). The Soviet Union in the Third World. *Current History*, 81(477), 313–317, 339.
- Doyle, M. W. (1986). Liberalism and World Politics. *The American Political Science Review*, 80(4), 1151–1169.
- Dwyer, P. & Zeilig, L. (2018). Marxism, class and revolution in Africa: the legacy of the 1917 Russian Revolution. *International Socialism*, 157.
- Ekelund, R. B., & Hébert, R. F. (1997). *A history of economic theory and method* (4. basım). McGraw-Hill international editions Economics series. McGraw-Hill.
- Eren, A. A. (2011). Sir William Petty: Merkantilist Bir Düşünür Mü? *Ekonomik Yaklaşım*, 22(79), 45–70.
- Fontanel, J., Hebert, J.P., & Samson, I. (2008). The Birth of the Political Economy or the Economy in the Heart of Politics: Mercantilism. *Defence and Peace Economics*, 19(5), 331–338. <https://doi.org/10.1080/10242690802354279>
- Haas, P. M. (1992). Introduction: epistemic communities and international policy coordination. *International Organization*, 46(1), 1–35.
- Hall, P. A., & Soskice, D. W. (2001). *Varieties of capitalism: The institutional foundations of comparative advantage*. Oxford University Press.
- Harris, N. (2015). *The Mandate of Heaven Marx and Mao in Modern China*. Haymarket Books.
- Hasenclever, A., Mayer, P., & Rittberger, V. (1996). Interests, Power, Knowledge: The Study of International Regimes. *Mershon International Studies Review*, 40(2), 177. <https://doi.org/10.2307/222775>
- Heckscher, E. F. (1936). Revisions in Economic History: V. Mercantilism. *The Economic History Review*, 7(1), 44–54.
- Heckscher, E. F. (1994). *Mercantilism* (Reprint. with corr, Vol. 1). Routledge.
- Helleiner, E. (2021). *The neomercantilists: A global intellectual history*. Cornell University Press.
- Hentschel, V. (1989). German economic and social policy, 1815–1939. P. Mathias & S. Pollard (Eds.), *The Cambridge economic history of Europe* (s. 752–813). Cambridge University Press.
- Hettne, B. (1993). Neo-Mercantilism: The Pursuit of Regioneness. *Cooperation and Conflict*, 28(3), 211–232.
- Holslag, J. (2006). China's New Mercantilism in Central Africa. *African and Asian Studies*, 5(2), 133–169.
- Horrocks, J. W. (1925). *A Short History of Mercantilism*. Methuen&Company.
- Irwin, D. A. (1992). Strategic Trade Policy and Mercantilist Trade Rivalries. *The American Economic Review*, 82(2), 134–139.
- Katz, M. N. (1986). The Soviet Union and the Third World. *Current History*, 85(513), 329–332, 339–340.
- Kemp, T. (1989). Economic and social policy in France. P. Mathias & S. Pollard (Eds.), *The Cambridge economic history of Europe* (s. 691–751). Cambridge University Press.
- Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.
- Kindleberger, C. P. (1986). *The world in depression, 1929–1939* (Rev. and enl. ed.). *History of the world economy in the twentieth century: Vol. 4*. University of California Press.
- Krasner, S. D. (1976). State Power and the Structure of International Trade. *World Politics*, 28(3), 317–347.

- Krasner, S. D. (1982). Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables. *International Organization*, 36(2), 185–205. <https://doi.org/10.1017/S0020818300018920>
- Lenin, V. I. (1918). “Left-Wing” Childishness. <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1918/may/09.htm>
- List, F. (1841). *Das Nationale System der politischen Ökonomie*. https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/kreuzgang.org_pdf_friedrich-list.das-nationale-system-der-politischen-oekonomie.pdf
- Magnusson, L. (2015). *The political economy of mercantilism. Routledge explorations in economic history: Vol. 73*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Maliniak, D. & Tierney, M. J. (2009). The American School of IPE. *Review of International Political Economy*, 16(1), 6–33.
- McNally, D. (1983). *Political economy and the rise of capitalism*. Dissertation (First paperback print) [XVI, 329 Seiten].
- Mill, J. S. (1885). *Principles Of Political Economy*. The Project Gutenberg. <https://www.gutenberg.org/cache/epub/30107/pg30107-images.html>
- Mun, T. (1895). *England’s treasure by forraign trade*. Macmillan.
- Nester, W. R. (1990). *Japan’s Growing Predominance over East Asia and the World Economy*. Palgrave Macmillan UK.
- Nölke, A. (2023). *Second Image IPE*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-37693-1>
- O’Rourke, K. H. (2000). Tariffs and Growth in the Late 19th Century. *The Economic Journal*, 110(463), 456–483. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00533>
- Reinert, S. A. (2011). *Translating empire: Emulation and the origins of political economy*. Harvard University Press.
- Rodrik, D. (2013). *The New Mercantilist Challenge*. Project Syndicate. <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-return-of-mercantilism-by-dani-rodrik>
- Rommelse, G. (2010). The role of mercantilism in Anglo-Dutch political relations, 1650–74. *The Economic History Review*, 63(3), 591–611. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0289.2009.00491.x>
- Ruggie, J. G. (1982). International regimes, transactions, and change: embedded liberalism in the postwar economic order. *International Organization*, 36(2), 379–415. <https://doi.org/10.1017/S0020818300018993>
- Sayers, S. (2021). What Is Marxism? *International Critical Thought*, 11(3), 377–388. <https://doi.org/10.1080/21598282.2021.1965493>
- Schaeffer, R. K. (1981). The entelechies of mercantilism. *Scandinavian Economic History Review*, 29(2), 81–96.
- Schedelik, M., Nölke, A., Mertens, D., & May, C. (2021). Comparative Capitalism, Growth Models and Emerging Markets: The Development of the Field. *New Political Economy*, 26(4), 514–526. <https://doi.org/10.1080/13563467.2020.1807487>
- Smith, T. (1893). *A Discourse of the Common Weal of this Realm of England*. Cambridge University Press.
- Şahin, M. (2024). *Uluslararası Politik Ekonomi: Realist Bir Bakış Açısı*. Gazi Kitabevi.
- Tayfur, M. F. (2005). Devletler ve Piyasalar. A. Eralp (Ed.), *Devlet ve ötesi: Uluslararası ilişkilerde temel kavramlar* (s. 183–216). İletişim Yayınları.
- Wallerstein, I. M. (1980). *The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600–1750*. Academic Press. <https://doi.org/10.1525/9780520948587>

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Mehmet ŞAHİN (%100)

Conflict of Interest: None

Funding: None

Ethical Approval: None

Author Contributions: Mehmet ŞAHİN (100%)
